



### บทที่ 3

#### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น และเพื่อนำเสนอแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) และออกแบบการวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา (Multiple Case Study Research) โดยศึกษากระบวนการประชาคม 2 แห่งในจังหวัดไทยเจริญ (นามสมมติ) และศึกษาโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการประชาคมทั้งสองแห่ง ซึ่งมีการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากรณีศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 จัดนำเสนอข้อมูลแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และอภิปรายกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

#### ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากรณีศึกษา

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยพหุกรณีศึกษา (Multiple Case Study Research) กับกระบวนการประชาคม 2 แห่งในจังหวัดไทยเจริญ (นามสมมติ) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการก่อตัวของกระบวนการประชาคมที่ดำเนินการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน มีการรวมตัวกันหลากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชนภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่นในการเข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษาได้อย่างรวดเร็ว เป็นที่ยอมรับของชุมชนและภาครัฐ กรณีศึกษาทั้งสองแห่งมีความเหมือนและความแตกต่างที่น่าสนใจ ดังนี้

1) กรณีศึกษากระบวนการประชาคม ก เป็นกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในอำเภอเมืองจังหวัดไทยเจริญ เป็นการรวมตัวของคนในท้องถิ่นที่มีศักยภาพที่เข้มแข็ง มีความรู้ความสามารถ และมาจากหลากหลายภาคส่วนเพื่อร่วมมือในการแก้ปัญหาการศึกษา

2) กรณีศึกษากระบวนการประชาคม ข เป็นกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในอำเภอที่ติดกับชายแดนของจังหวัดไทยเจริญ เป็นการรวมตัวกันขององค์กรภายนอกท้องถิ่นและภายในท้องถิ่นที่ทำงานตลอดแนวการพัฒนา มีการจัดเวทีประชาคมที่ประกอบด้วยภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

การวิเคราะห์กระบวนการประชาคมทั้งสองแห่งจะได้แนวทางในการร่วมมือและการก่อรูป ตลอดจนกระบวนการทำงานของกระบวนการประชาคมเพื่อเข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษา โดยกระบวนการประชาคมทั้งสองแห่งเป็นกรณีศึกษาที่ได้รับการนำเสนอรายชื่อจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและด้านชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระบวนการประชาคมที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษากรณีศึกษาทั้งสองแห่งพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาจากกระบวนการประชาคมทั้งสองแห่ง สรุปดังตาราง

ตารางที่ 3 กรณีศึกษาและโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนา

กรณีศึกษา	โรงเรียนที่ได้รับการพัฒนา
1. กรณีศึกษากระบวนการประชาคม ก (นามสมมติ)	1. โรงเรียนพัฒนา 1 (นามสมมติ) 2. โรงเรียนเครือข่าย 1 (นามสมมติ) 3. โรงเรียนเครือข่าย 2 (นามสมมติ)
2. กรณีศึกษากระบวนการประชาคม ข (นามสมมติ)	โรงเรียนแดนไกลพัฒนา (นามสมมติ)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

### 1. การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและกรณีศึกษา

#### 1.1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและกรณีศึกษา

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิ และใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- 1) พื้นที่ศึกษามีกระบวนการประชาคมที่ดำเนินการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น
- 2) พื้นที่ศึกษามีกระบวนการประชาคมเกิดขึ้นอย่างน้อย 2 แห่ง โดยกรณีศึกษามีการก่อรูปกระบวนการประชาคมที่ชัดเจนและน่าสนใจ
- 3) กรณีศึกษามีปัญหาด้านการศึกษาอย่างชัดเจน
- 4) กรณีศึกษามีการรวมตัวของประชาคมที่หลากหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการและอื่นๆ

ในการวิจัยครั้งนี้มีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่และกรณีศึกษา ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชนและการศึกษามากอย่างน้อย 5 ปี และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนและการศึกษา รายชื่อดังนี้

- |                         |   |
|-------------------------|---|
| 1) ดร.อรรถัย มูลคำ      | ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)                    |
| 2) ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย   | ผู้อำนวยการฝ่ายชุมชนและสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)  |
| 3) คุณทรงพล เจตนาวณิชย์ | ผู้อำนวยการสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) |

## 1.2 การดำเนินการคัดเลือกพื้นที่และกรณีศึกษา มีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยปรึกษาผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานด้านการศึกษาด้านการศึกษาระดับประถมศึกษาและด้านประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีความเห็นในการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ที่มีกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นตามเกณฑ์ข้างต้น
  - 2) ให้ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการเสนอรายชื่อจังหวัดที่มีประชาคมที่เข้มแข็งเข้าไปพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น จำนวน 2 จังหวัด
  - 3) นักวิจัยใช้รายชื่อจังหวัดที่มีจำนวนสองในสามของรายชื่อทั้งหมดที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอ และคัดเลือกเพียง 1 จังหวัดเป็นพื้นที่ศึกษา
  - 4) นักวิจัยคัดเลือกศึกษากระบวนการประชาคมที่เกิดขึ้นในจังหวัดที่ถูกคัดเลือก 2 แห่ง โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง
- ผลการคัดเลือกของผู้เชี่ยวชาญได้พื้นที่ศึกษา คือ จังหวัดไทยเจริญ (นามสมมติ) ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยศึกษากับกรณีศึกษากระบวนการประชาคม ก (นามสมมติ) และศึกษากระบวนการประชาคม ข (นามสมมติ) ที่มีกระบวนการประชาคมเกิดขึ้น และสามารถเข้าไปขับเคลื่อนการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม

## 2. วิธีการดำเนินการวิจัย

### 2.1 การเตรียมตัวลงภาคสนาม

- 1) สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการทำวิจัย คือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบการสนทนากลุ่มกับประชาคม และโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนา
- 2) ติดต่อนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูล และโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาการศึกษาเพื่อเข้าไปสังเกต สัมภาษณ์และทำการสนทนากลุ่มทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ
- 3) ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย พร้อมกับประเด็นที่ต้องการเข้าไปสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มในกรณีที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นทางการ

- 4) ฝึกซ้อมการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ช่วยวิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและการสนทนากลุ่ม
- 5) เตรียมอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เครื่องอัดเสียง ม้วนเทป ปากกา สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป วิดีโอ และของที่ระลึก
- 6) ประสานที่พัก การเดินทาง ให้พร้อมและสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลตาม เวลาที่นัดหมาย

## 2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสังเกต โดยนำกรอบแนวคิดในการวิจัยและใช้กรอบการสังเกตของ Lofland (อ้างถึงใน สุภาวค์ จันทวานิช, 2537) 6 ประเภท ได้แก่

- 1.1) การกระทำ (Acts) คือ เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง
- 1.2) กิจกรรม (Activity) คือ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ หรือ ขนบธรรมเนียม พิธีกรรมที่เกิดขึ้นลักษณะต่อเนื่องและมีความผูกพันกับบุคคลบางคน หรือบางกลุ่ม
- 1.3) ความหมาย (Meaning) คือ การที่บุคคลอธิบายหรือสื่อสารหรือให้ความหมาย เกี่ยวกับการกระทำและ/หรือ กิจกรรมอาจเป็นการให้ความหมายในลักษณะเกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน
- 1.4) ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลายๆ คน ในสังคม ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาจเป็นรูปแบบของการเข้ากันได้หรือขัดแย้งกันก็ได้
- 1.5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) คือ การที่บุคคลมีความผูกพัน และเข้าร่วมกิจกรรม หรือมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- 1.6) สภาพสังคม (Setting) คือ สถานการณ์ หรือสภาพการณ์ที่กระทำกิจกรรม การศึกษา

2) แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ชุด

- 2.1) แบบสัมภาษณ์ แกนนำกระบวนการประชาคม และสมาชิกประชาคม 1 ชุด
- 2.2) แบบสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับการพัฒนาการศึกษา เช่น ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้เรียน และกรรมการสถานศึกษา 1 ชุด

3) แบบการสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ชุด

- 3.1) แบบการสนทนากลุ่มตัวแทนผู้เรียนในโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนา จำนวน 1 ชุด
- 3.2) แบบการสนทนากลุ่มตัวแทนครู จำนวน 1 ชุด

### 2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงโดยแบ่งกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา และกลุ่มนักวิชาการด้านชุมชน ซึ่งใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละกลุ่ม ดังนี้

**กลุ่มที่ 1** กลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา เป็นผู้ที่ มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการศึกษาอย่างน้อย 5 ปี และเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีบทบาทสำคัญทางการศึกษา จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

- |                         |  |
|-------------------------|--|
| 1) ดร.อรรถัย มูลคำ      | ผู้อำนวยการสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา<br>สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน<br>(สพฐ.) |
| 2) ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ | ที่ปรึกษาสภาการศึกษา สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.)  |

**กลุ่มที่ 2** กลุ่มนักวิชาการด้านชุมชน เป็นผู้ที่ มีประสบการณ์ในการทำงานด้านชุมชนอย่างน้อย 5 ปี และเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีบทบาทสำคัญด้านชุมชนจำนวน 2 ท่าน ได้แก่

- |                         |   |
|-------------------------|---|
| 1) ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย   | ผู้อำนวยการฝ่ายชุมชนและสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)  |
| 2) คุณทรงพล เจตนาวณิชย์ | ผู้อำนวยการสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) |

### 2.4 แหล่งข้อมูล

แหล่งที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มกระบวนการประชาคม แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1.1) กลุ่มแกนนำกระบวนการประชาคม คือ กลุ่มที่เป็นผู้นำหรือผู้ที่เป็นแกนนำหลักในการคิด การวางแผน การดำเนินการ และการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น ซึ่งมีรายนาม ดังนี้

- กระบวนการประชาคม ก ได้แก่ พลโทรักเจริญ (นามสมมติ)

- กระบวนการประชาคม ข ได้แก่ บริษัทรักเมืองไทย (นามสมมติ)

นายกเทศมนตรีตำบลพลอยงาม (นามสมมติ)

1.2) กลุ่มสมาชิกกระบวนการประชาคม คือ กลุ่มที่เป็นสมาชิกและร่วมดำเนินการสนับสนุนในกระบวนการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

- กระบวนการประชาคม ก ได้แก่ สมาคมถิ่นไทย (นามสมมติ) นายแพทย์จันทร์ (นามสมมติ) พันเอกนายก (นามสมมติ) แพทย์หญิงน้ำใจ (นามสมมติ) ตัวแทนชุมชนในจังหวัด ตัวแทนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด

- กระบวนการประชาคม ข ได้แก่ ตัวแทนเทศบาลตำบลพลอยงาม (นามสมมติ) ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ตัวแทนหน่วยงานทหาร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2) กลุ่มที่ได้รับการพัฒนาการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1) กลุ่มผู้เรียน คือ นักเรียนที่ได้รับผลจากการพัฒนาการศึกษาจากกระบวนการประชาคม

- กระบวนการประชาคม ก ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนพัฒนา 1 (นามสมมติ) โรงเรียนเครือข่าย 1 (นามสมมติ) และโรงเรียนเครือข่าย 2 (นามสมมติ)

- กระบวนการประชาคม ข ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนแดนไกลพัฒนา (นามสมมติ)

2.2) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู กรรมการสถานศึกษา ที่ได้รับการพัฒนาการศึกษาจากกระบวนการประชาคม ก และกระบวนการประชาคม ข

## 2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน 2550 – กรกฎาคม 2551 มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสนทนอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหลักเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นลักษณะซับซ้อนและลงลึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1) กลุ่มกระบวนการประชาคม ซึ่งประกอบด้วย

- กระบวนการประชาคม ก ได้แก่ ผู้นำกระบวนการประชาคม จำนวน 1 คน สัมภาษณ์จำนวน 2 ครั้ง สมาชิกกระบวนการประชาคม ได้แก่ สมาคมถิ่นไทย (นามสมมติ) จำนวน 5 คน ชุมชน 3 คน ผู้นำท้องถิ่น 1 คน นักวิชาการ 3 คน สัมภาษณ์ คนละ 1 - 2 ครั้ง

- กระบวนการประชาคม ข ได้แก่ ผู้นำกระบวนการประชาคม จำนวน 2 แห่ง ภายในท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลพลอยงาม (นามสมมติ) สัมภาษณ์จำนวน 2 ครั้ง ภายนอกท้องถิ่น ได้แก่ ตัวแทนจากบริษัทรักเมืองไทย (นามสมมติ) จำนวน 1 คน และสมาชิกกระบวนการ

ประชาคม ได้แก่ ตัวแทนเทศบาลจำนวน 2 คน ทหาร จำนวน 2 คน ชุมชน 2 คน นักวิชาการ 1 คน สัมภาษณ์คนละ 1 - 2 ครั้ง

2.2) กลุ่มโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

- กระบวนการประชาคม ก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 2 คน รองผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครูจำนวน 10 คน กรรมการสถานศึกษาจำนวน 4 คน สัมภาษณ์ คนละ 1 - 2 ครั้ง

- กระบวนการประชาคม ข ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน กรรมการสถานศึกษา 2 คน ชุมชนจำนวน 2 คน สัมภาษณ์คนละ 1 - 2 ครั้ง

3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสัมภาษณ์ลักษณะหนึ่งที่มีขนาดของกลุ่มสนทนาจำนวน ระหว่าง 6 -12 คน ซึ่งจำนวนผู้เข้าสนทนากลุ่มไม่ควรมากกว่า 12 คน เพราะจะทำให้ควบคุมและดำเนินการสนทนาได้ลำบาก แต่หากน้อยกว่า 6 คน อาจทำให้ปฏิสัมพันธ์ หรือการเคลื่อนไหวภายในกลุ่มมีน้อย ทำให้ไม่ได้ข้อมูลเท่าที่ควรจะเป็น (Stewart and Shamdasani, 1991 อ้างถึงใน ประวิต เอรารวรรณ์, 2539) โดยกลุ่มที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มควรมีคุณสมบัติหรือสภาพใกล้เคียงกัน และมีผู้ดำเนินการอภิปรายเพื่อป้องกันคำถามให้ผู้เข้าร่วมสนทนา ร่วมอภิปรายประเด็นคำถาม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการสนทนากลุ่มกับ ผู้ที่ได้รับผลการพัฒนา แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.1) กลุ่มตัวแทนผู้เรียนในโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาการศึกษา

- กระบวนการประชาคม ก ผู้เรียน 3 โรงเรียน

โรงเรียนพัฒนา 1 (นามสมมติ) จำนวน 7 คน วันที่ 2 สิงหาคม 2550

โรงเรียนเครือข่าย 1 (นามสมมติ) จำนวน 11 คน วันที่ 1 สิงหาคม 2550

โรงเรียนเครือข่าย 2 (นามสมมติ) จำนวน 8 คน วันที่ 3 สิงหาคม 2550

- กระบวนการประชาคม ข นักเรียนโรงเรียนแดนไกลพัฒนา (นามสมมติ) จำนวน 9 คน วันที่ 6 มีนาคม 2551

3.2) กลุ่มตัวแทนครู ในโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาการศึกษา

- กระบวนการประชาคม ก ครูโรงเรียนพัฒนา 1 จำนวน 7 คน วันที่ 2 สิงหาคม 2550

- กระบวนการประชาคม ข ครูโรงเรียนแดนไกลพัฒนา จำนวน 9 คน วันที่ 6 มีนาคม 2551

## 2.6 ขั้นตอนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 1) ติดต่อนัดหมายกับองค์กรประชาคม ผู้ที่เป็นแกนนำประชาคม และโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาการศึกษาเพื่อเข้าไปสังเกต สัมภาษณ์และทำการสนทนากลุ่มทั้งที่เป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ
- 2) ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย พร้อมกับประเด็นที่ต้องการเข้าไปสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มในกรณีที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นทางการ
- 3) เข้าไปร่วมดำเนินการสัมภาษณ์ สังเกตและสนทนากลุ่มตามวันเวลาที่นัดหมาย
- 4) สัมภาษณ์เพิ่มเติมผ่านทางโทรศัพท์สำหรับบางประเด็นที่ขาดหายไป

## 2.7 การจัดการทำข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาดำเนินการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทั้ง 3 กระบวนการนี้จะทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และขั้นตอนสุดท้ายนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาเขียนรายงานการวิจัย

1) การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกภาคสนาม (Full Field Note) มาวิเคราะห์และจัดลงในหัวข้อที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ซึ่งเป็นการเลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจ อันจะทำให้เข้าใจง่าย สรุปลย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บจากภาคสนาม

2) การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลโดยดูความถูกต้อง ความพอเพียง ความน่าเชื่อถือได้ โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ดังนี้

2.1) การตรวจสอบข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลจากหลายแหล่ง (Data Source Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้โดยการตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคล ที่ต่างกัน

2.2) การตรวจสอบข้อมูลด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

2.3) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) หลังเก็บข้อมูลแล้วบันทึกข้อมูลด้วยกันและเห็นตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี มีการศึกษาเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลทำควบคู่ไปตลอดกระบวนการทำวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 4 วิธี ดังนี้

3.1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วจัดระบบข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ก่อนนำมาสังเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย



3.2) ลักษณะของการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความ สร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เมื่อนักวิจัยได้เห็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลายเหตุการณ์แล้วนำมาสร้างข้อสรุป ซึ่งเรียกว่าสมมติฐานชั่วคราว ถ้าหากได้รับการยืนยัน โดยการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมหรือทำอะไรบางอย่างเพื่อพิสูจน์สมมติฐานแล้วก็จะถือเป็นข้อสรุป

3.3) การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลโดยวิธีใช้แนวทฤษฎีและแบบไม่ใช้ทฤษฎี โดยนำข้อมูลมาจำแนก การกระทำ กิจกรรม ความหมายความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสภาพสังคม

3.4) การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์มี 2 ลักษณะ คือ (1) การเปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังการดำเนินการของแต่ละพื้นที่ (2) การเปรียบเทียบความรู้และการปฏิบัติงานระหว่างพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อให้ได้สารสนเทศนำไปสู่ข้อสรุปการวิจัย

**ขั้นตอนที่ 2 จัดนำเสนอข้อมูลแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และอภิปรายกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น**

1. วัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

2. วิธีดำเนินการ มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ประสานผู้เชี่ยวชาญ แกนนำ สมาชิกประชาคมหลากหลายภาคส่วน ผู้บริหาร ตัวแทนครู นักเรียน ชุมชน กรรมการสถานศึกษา เข้าร่วมรับฟังการนำเสนอผลการเก็บรวบรวมข้อมูลและเข้าร่วมการอภิปรายกลุ่ม

2.2 ประสานพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมห้องประชุมเพื่อนำเสนอผลการวิจัย และห้องอภิปรายกลุ่มจำนวน 2 ห้อง

2.3 เชิญผู้เชี่ยวชาญมาพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นการจัดการศึกษาในยุคสังคมปัจจุบันเพื่อเป็นข้อคิดกับผู้เข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม

2.4 นำเสนอผลการเก็บรวบรวมข้อมูลของประชาคมทั้ง 2 แห่ง กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สมาชิกประชาคม และนักวิชาการในพื้นที่ที่ศึกษาจำนวน 43 คน ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2551

2.5 จัดการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการหาแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรมโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กระบวนการประชาคม ก และกระบวนการประชาคม ข

2.6 หาข้อยุติเกี่ยวกับแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นโดยการให้ที่ประชุมกลุ่มสรุปการอภิปรายกลุ่ม

2.7 นำผลสรุปที่ได้เขียนเป็นข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

### 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) ซึ่งเป็นการประชุมพิจารณาหรืออภิปรายประเด็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งการอภิปรายกลุ่มครั้งนี้มีประเด็นการอภิปรายเกี่ยวกับการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น โดยมีสมาชิกกระบวนการประชาคม ก และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมการอภิปรายกลุ่มจำนวน 18 คน และสมาชิกกระบวนการประชาคม ข (นามสมมติ) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 17 คน ในวันที่ 24 กรกฎาคม 2551 โดยการอภิปรายกลุ่มมีลักษณะเป็นกันเองไม่เป็นทางการเพื่อแสวงหาข้อยุติของกลุ่มในเรื่องที่อภิปรายกัน ซึ่งการดำเนินการอภิปรายกลุ่มมีข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้

#### ข้อดี

- 1) ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และอย่างเต็มที่
- 2) ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิก
- 3) เป็นการรวบรวมความคิดจากคนจำนวนมาก ซึ่งอาจช่วยในการแก้ปัญหาหรือหาข้อ

#### ยุดิที่ดีได้

- 4) ช่วยให้สมาชิกมีความคิดอ่านที่กว้างขวางขึ้น
- 5) ช่วยให้มีโอกาสปรับปรุงตัวทางสังคม คือรู้จักสนใจบุคคลอื่นและฟังความคิดเห็น

#### ของบุคคลอื่น

#### ข้อจำกัด

1) หากผู้นำอภิปรายไม่มีความสามารถอาจทำให้ไม่ได้ความคิดเห็นของสมาชิกมากหรือดีเท่าที่ควร

2) สมาชิกบางคนอาจพูดมากเกินไปในขณะที่บางคนมีส่วนร่วมในการอภิปรายน้อยเกินไป

3) ถ้าสมาชิกมีจำนวนมากเวลาที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอต่อการรวบรวมความคิดเห็นทั้งหมดเพื่อหาข้อยุติ

4) หากสมาชิกไม่เข้าใจเรื่องจุดหมายของการอภิปรายโดยแน่ชัด เนื้อหาของการอภิปรายก็จะสับสนและไม่เป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ

5) ความแตกต่างกันอย่างมากในคุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของสมาชิก อาจก่อให้เกิดผลเสียได้

6) หากสมาชิกมีความรู้และความคิดในวงแคบ ผลสรุปหรือข้อยุติอาจไม่ดีเท่าที่ควร

#### ประเด็นการอภิปรายกลุ่ม

1) สภาพปัญหาการศึกษา ปัญหาเด็กและเยาวชน และสภาพการจัดการศึกษาของจังหวัดไทยเจริญ (นามสมมติ) และอำเภอแดนไกร (นามสมมติ) เป็นอย่างไร

2) การศึกษาในอนาคตของท้องถิ่นจะไปในทิศทางใด (มองทั้งเป้าหมายการศึกษาชาติ และเป้าหมายการศึกษาของท้องถิ่น)

3) คิดว่าจะทำอย่างไรถึงจะไปถึงเป้าหมายนั้นได้ แล้วบทบาทของแต่ละฝ่าย เช่น บทบาทภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น ผู้ปกครอง ชุมชน โรงเรียน และอื่นๆ จะทำอย่างไร

#### ขั้นตอนการอภิปรายกลุ่ม

1) ผู้วิจัยจัดการอภิปรายกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มกระบวนการประชาคม ก และ กระบวนการประชาคม ข โดยแยกการอภิปรายกลุ่มออกเป็น 2 ห้อง ซึ่งแต่ละห้องมีทีมนักวิจัยที่ผู้วิจัย ได้อธิบายและเตรียมฝึกซ้อมก่อนลงภาคสนาม ทำหน้าที่บันทึกข้อมูล บันทึกภาพ บันทึกวิดีโอ โดยการจัดอภิปรายกลุ่มมีการจัดโต๊ะนั่งเป็นรูปตัวยูเพื่อให้ทุกฝ่ายได้นั่งเผชิญหน้ากัน สามารถ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสะดวก และผู้วิจัยได้เตรียมกระดานบันทึกผลไว้ด้านหน้าเพื่อให้ ผู้บันทึกผลได้นำเสนอข้อมูลให้ทุกฝ่ายรับรู้ไปพร้อมกัน

2) ผู้วิจัยสร้างความเข้าใจในกระบวนการอภิปรายกลุ่ม ประเด็นการอภิปรายกลุ่มให้ทุกคนได้รับทราบและเชิญชวนให้เสนอความคิดเห็นและร่วมอภิปรายกลุ่ม และขออนุญาตประชาคมทุกฝ่ายบันทึกข้อมูล บันทึกภาพถ่ายและวิดีโอ

3) ให้ประชาคมแต่ละกลุ่มดำเนินการหาประธานและเลขากลุ่ม เพื่อที่ประธานจะได้เป็นผู้นำการอภิปรายกลุ่มตามประเด็นหัวข้อ 3 หัวข้อตามที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

4) ผู้วิจัยและทีมงานเข้าร่วมในการอภิปรายกลุ่ม โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ช่วยการดำเนินการ อภิปรายกลุ่มและผู้ร่วมการอภิปรายกลุ่มด้วย

5) ประธานเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายกลุ่มตามหัวข้อการอภิปรายจำนวน 3 หัวข้อใช้ระยะเวลาประมาณ 1.30 ชั่วโมง ประธานสรุปผลการอภิปรายกลุ่มและเตรียมผู้นำเสนอผลการ อภิปรายต่อเวทีรวมอีกครั้ง

6) ตัวแทนประชาคมทั้งสองกลุ่มมารวมกันห้องประชุมใหญ่ และส่งตัวแทนนำเสนอ ผลการอภิปรายกลุ่ม ใช้ระยะเวลากลุ่มละ 5 นาที

7) นักวิจัยสรุปภาพรวมจากการอภิปรายกลุ่มทั้ง 2 ระดับและเปิดเวทีให้ทุกฝ่ายได้ เสนอแนะและอภิปรายผลเพิ่มเติม

8) เชิญผู้เชี่ยวชาญสรุปภาพรวมการอภิปรายกลุ่มและปิดการอภิปรายกลุ่ม

#### 4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วจัดระบบข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ก่อนนำมาสังเคราะห์ แล้วนำเสนอเป็นข้อเสนอ แนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการประชาคมเพื่อพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น

แผนภาพที่ 7 สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

